

PLATÓ

LA REPÚBLICA, Llibre VII (514a – 541b)

I

1.- Al·legoria de la caverna

[514a] – Després d'açò - vaig dir (parla Sòcrates) -, compara l'escena següent amb l'estat en què es troba la nostra natura respecte a l'educació o la seua mancança. Imagina una vivenda subterrània en forma de caverna, amb una llarga entrada oberta a la llum que s'estén per tota l'amplària de la cova, i uns homes que hi són des de nens, lligats de peus i coll de manera [b] que no es puguin moure ni veure altra cosa que el que tenen davant, perquè les lligadures no els deixen girar el cap. Darrere d'ells hi ha la llum d'un foc que crema més lluny i més alt, i, entre el foc i els encadenats, un camí més elevat al llarg del qual s'ha construït un petit mur semblant a les mampares que s'alcen entre els titellaires i el públic, per damunt de les quals mostren aquells les seues meravelles.

- Ja ho veig – va dir (Glaucó).

- [c] Bé. Representa't ara que, tot al llarg del mur, hi ha uns homes que transporten tota [515a] classe d'objectes que sobreïxen de la paret i figures d'homes o animals fetes de pedra i de fusta i tota classe d'objectes fabricats. Entre estos portadors n'hi haurà, naturalment, uns que aniran parlant i altres que callaran.

- Quina escena més estranya em descrius – va dir – i quins estranys presoners!

- Semblants a nosaltres – vaig dir –; primer de tot, què creus que han vist els presoners d'ells mateixos o dels seus companys sinó l'ombra projectada pel foc sobre el fons de la caverna?

- [b] Com prodrien – digué – si se'ls ha obligat durant tota la vida a mantenir immòbil el cap?

- I no passaria el mateix respecte als objectes transportats?

- És clar.

- I si pogueren parlar entre ells, no es referirien a les ombres de les coses transportades?

- Necessàriament.

- I si el fons de la presó tingués eco, cada vegada que parlés algun dels portadors, no penses que creurien que és l'ombra que passa la que parla?

- Sí, per Zeus! – va dir.

- [c] Aleshores no hi ha dubte – vaig dir – que res no tindran per real sinó les ombres dels objectes fabricats.

- Efectivament.

- Considera ara – vaig dir – el que passaria si foren alliberats de les seues cadenes i guarits de la ignorància, i, d'acord amb la seua natura¹, els succeïra el següent: si un d'ells fóra deslligat i obligat a alçar-se de sobte i a girar el coll i a caminar i mirar cap a la llum i en fer tot açò sentira dolor i enlluernat no pogués distingir ni tan sols els objectes, les ombres dels quals abans veia, què creus que li respondria a algú que li digués que abans no veia més que foteses [d] i què és ara quan es troba més a prop de la realitat i amb la cara girada cap als objectes reals?, i si li fóra mostrant els objectes que passen i obligant-lo a contestar a les seues preguntes sobre cadascun d'ells, no creus que romandria perplex i que li semblaria més real allò que abans veia que açò que ara li mostraven?

- Molt més – digué.

¹ L'estada a la caverna és antinatural. L'eixida, el retorn a la pròpia natura.

II

- I si l'obligaren a fixar la mirada en la mateixa llum, no creus que li doldrien el ulls i [e] que fugiria tornant cap als objectes ombrívols que pot contemplar i consideraria que són més clars que aquells que li mostren?

- Així és – digué.

- I si se l'endugueren d'allà a la força – vaig dir – obligant-lo a recórrer l'aspra i abrupta pujada i no el deixaren abans d'haver-lo arrossegat fins a la llum del sol, no creus que sofriria i [516a] s'indignaria per ser arrossegat i que una volta arribat a la llum en tindria els ulls tan plens que no seria capaç de veure ni tan sols una de les coses que anomenem reals?

- No, no en seria capaç – va dir - almenys de moment.

- Necessitaria acostumar-s'hi, crec jo, per a poder veure les coses de dalt. El que veuria més fàcilment seria, primer de tot, les ombres; després les imatges del homes i d'altres objectes reflectits en les aigües i, més tard, els objectes mateixos. A continuació li resultaria més fàcil contemplar de nit les coses del cel i el mateix cel, fixant la mirada en la llum del estels i de la [b] lluna, que veure de dia el sol i la seua llum.

- Efectivament

- I finalment, crec jo, seria el sol, i ja no les seues imatges reflectides en les aigües ni en altre lloc alié a ell, sinó el mateix sol en el seu propi domini i tal com és en ell mateix, el que estaria en condicions de mirar i contemplar.

- Necessàriament – digué.

- I després deduiria que és el sol el que produeix les estacions i els anys i governa tot el [c] que hi ha a la regió visible i que és, en certa manera, la causa de totes les coses que es veuen.

- És evident – va dir – que després d'allò acabaria deduïnt açò.

- Aleshores, quan recordara la seua anterior vivenda i la ciència d'allà i els seus antics companys de presó, no creus que es consideraria feliç per haver canviat i que es compadiria d'ells?

- Efectivament.

- I si hi hagués hagut entre ells alguns honors o lloances o recompenses que es concedien els uns als altres per saber distingir amb precisió les ombres que passaven i que, en recordar [d]millor quines solien passar davant o darrere o amb les altres, eren més capaços que ningú de preveure el que havia de succeir, creus que (l'alliberat) tindria nostàlgia d'estes coses o enveja dels que gaudien d'esta classe d'honors i poders o que li passaria el que diu Homer, que preferiria clarament “treballar la terra al servei de qualsevol altre home sense patrimoni”² o patir qualsevol altre destí abans que viure en aquell món d'opinions infundades (δοξα)?

- És el que crec – va dir –: preferiria qualsevol altre destí abans que aquella vida.

- Ara considera el següent – digué - , si (l'alliberat) retornara allà baix i ocupara el mateix seient, no creus que se li omplirien els ulls de tenebres en apartar-los de sobte de la llum del sol?

- Certament – va dir.

- I si hagués de competir de nou amb els que s'havien quedat allà encadenats, opinant [517a] sobre les ombres que, en no tindre els ulls encara acostumats, veuria amb dificultat – i li caldria molt de temps per a acostumar-s'hi – no faria riure i dirien d'ell que, per haver anat a dalt, té els ulls fets malbé i que no paga la pena intentar pujar a eixe lloc? I no matarien, si trobaren la manera d'agafar-lo i matar-lo, qui intentara deslligar-los i fer-los pujar?

- És clar – digué.

² *Odissea*, XI 489-90. Paraules d'Aquiles en l'Hades. Plató suggereix que la caverna és com la regió dels morts (Hades).

III

- Doncs bé – vaig dir -, cal aplicar esta imatge, tota sencera, oh amic Glaucó!, al que hem [b] dit abans; compara la regió revelada per la vista amb la vivenda – presó, i la llum del foc que hi ha amb la potència del sol. I respecte a l'ascensió al món de dalt i la contemplació de les coses que hi són, si les compares amb l'ascensió de l'ànima fins al món intel·ligible no erraràs, segons jo ho veig, perquè és el que tu desitges conèixer; tot i que només un déu sabria si és cert. Heus ací el que a mi em sembla i tal com m'ho sembla: en el món intel·ligible, la idea del bé és [c] l'últim que es veu, i amb esforç, però una vegada percebuda, s'ha de concloure que ella és la causa de tot allò just i bell que hi ha en totes les coses; que mentre en el món visible ha engendrat la llum i el seu sobirà³, en l'intel·ligible és ella la sobirana i productora de la veritat i el coneixement (νοῦς), i que és necessari que la veja aquell que vulga procedir amb saviesa tant en la vida privada com en la pública.

- També jo hi estic d'acord – va dir –, en la mesura que ho puc entendre.

- Doncs bé – vaig dir – dóna'm també la raó en açò altre: no és sorprenent que els que han arribat a este punt no vulguen ocupar-se en assumptes humans; ans bé, les seues ànimes [d]tendisquen a romandre sempre en les altures?; i és natural, crec jo, que així siga, si ho comparem amb la imatge de la que em parlat.

- És natural, en efecte – va dir.

- I aleshores – vaig dir -, et sorprén que en passar un home de les visions divines a les misèries humanes es mostre feixuc i completament ridícul quan, veent encara malament i no trobant-se encara prou adaptat a les tenebres que l'envolten, es veu obligat a discutir, en els tribunals o en qualsevol altre lloc, a propòsit de les ombres d'allò just o de les figures de les que [e] són reflex, i a polemitzar sobre com interpreten estes coses aquells que mai han vist la justícia en si?

- No és gens estrany – digué.

- [518a] Ans bé – vaig dir – qualsevol persona raonable ha de recordar que hi ha dues maneres i dues causes per les quals els ulls s'ofusquen: en passar de la llum a la tenebra i en passar de la tenebra a la llum. I quan s'adone que el mateix passa amb les ànimes, no se'n riurà com un ximple quan en veja alguna que, per estar ofuscada, és incapaç de discernir els objectes, sinó que es preguntarà si es tracta que, en vindre d'una vida més lluminosa, està engegada per la falta [b] de costum, o si, en passar de la ignorància a una major lluminositat, està enlluernada per un excés de llum; i aleshores tindrà per feliç l'ànima que viu i es condueix d'aquella manera, mentre que compadirà esta altra; i si es vol burlar d'ella, el seu riure serà menys ridícul que si es burlara de l'ànima que descendeix de la llum.

- És molt raonable el que dius – digué.

IV

2.- *L'educació i el govern dels filòsofs*

- És necessari, per tant – vaig dir -, si tot açò és veritat, que considerem el següent: que [c] l'educació no consisteix en allò que alguns pretenen⁴. En efecte, diuen, segons crec, que ells inculquen la ciència en l'ànima que no la té, com si infongueren la vista a uns ulls cecs.

- En efecte, és el que diuen – va dir.

- Però el que demostra el nostre discurs – vaig dir – és que esta facultat que hi ha en l'ànima de cadascú així com l'òrgan amb què cadascú aprén, han de girar-se, allunyant-se amb tota l'ànima de tot allò sotmés a l'esdevenir – de la mateixa manera que l'ull és incapaç de girar-se cap a la llum, deixant la tenebra, sinó amb el cos sencer – fins que es trobe en [d]condicions d'afrontar la visió del ser i d'allò més brillant del ser, que és allò que anomenem bé, no és això?

³ El sol és fill del Bé (*República* VI 506e)

⁴ Els sofistes.

- Sí.

- Es tracta, per tant, de l'art de descobrir de quina manera més fàcil i eficaç es pot aconseguir este canvi d'orientació, no per a infondre visió a l'òrgan, sinó perquè, tenint-la ja, corregisca la posició que no li permet mirar en la direcció correcta.

- És el que sembla – digué.

- Aleshores, les altres virtuts, les anomenades virtuts de l'ànima, segurament [e]s'assemblen bastant a les del cos – perquè, tot i que no existeixen en un principi, són produïdes més tard pel costum i l'exercici -, però la de la saviesa (φρονησις) sembla pertànyer a quelcom més diví que mai no perd la seua potència i que, segons el lloc cap a on mire, pot [519a]resultar útil i avantatjós o, pel contrari, inútil i nociu. O no t'adones amb quina agudesa percep l'ànima malvada d'aquells que són dolents però intel·ligents, i amb quina penetració discerneix allò que mira, perquè no té mala vista i està al servei de la maldat, de manera que, com més aguda siga la seua mirada, més grans seran els mals que puga cometre?

-És veritat – va dir.

- Doncs bé – vaig dir -, si al malvat li hagueren esporgat i extirpat des de nen eixa [b]espècie d'excrecències de plom pròpies de l'esdevenir que, adherides per la gola i altres plaers i apetències semblants, mantenen l'ànima mirant cap avall; si lliure d'elles girés la mirada cap a la veritat, també l'ànima d'aquells mateixos homes la veuria amb la més gran penetració, tal i com ara veu el que està mirant.

- És natural – digué.

- Aleshores – vaig dir -, no és natural i es dedueix del que hem dit, que ni els no educats [c] ni els desconixedors de la veritat no seran mai aptes per governar la ciutat, ni tampoc aquells als quals es permeta passar tota la vida estudiant? Els uns, perquè no tenen en la vida cap objectiu concret cap al qual orientar tot el que fan en la seua vida privada i pública i els altres perquè, sentint-se transportats a les illes dels benaurats, difícilment s'ocuparan de les qüestions pràctiques.

- És veritat – va dir.

- Per tant – vaig dir -, nosaltres, els fundadors, tenim la tasca d'obligar les millors [d]natures a arribar a l'estudi que abans hem dit que era el més excels, a contemplar el bé i realitzar aquella ascensió; i una volta que, després d'haver pujat, hi hagen gaudit d'una visió suficient, no permetre el que ara se'ls permet.

- El què?

- Que s'hi queden – vaig dir – i no vulguen baixar de nou amb els presoners, ni participar dels seus treballs i els seus honors, tot i que estos tinguen poc valor.

- Però aleshores – va dir -, els perjudicarem fent-los viure pitjor tot i ser capaços de viure millor?

V

- [e] Tornes a oblidar, estimat – vaig dir – que a la llei no li interessa gens que hi haja en la polis una classe que gaudisca d'una felicitat particular, sinó que s'esforça que tota la polis siga feliç procurant l'harmonia entre els ciutadans tant amb la persuasió com amb la força, fent [520a] que uns i altres s'intercanvien els beneficis que cadascun pot oferir a la comunitat, i si educa homes d'aquelles característiques no ho fa per a permetre'ls que cadascú es gire cap a on vulga, sinó per a usar-los amb l'objectiu de conjuntar la polis.

- És veritat – digué – me n'havia oblidat.

- Doncs fixa't-hi ara, Glaucó – vaig dir -, que tampoc no perjudiquem els filòsofs que es formen entre nosaltres, perquè és de justícia obligar-los que tinguen cura dels altres i els [b]protegisquen. En efecte, els explicarem que és natural que els que en les altres ciutats són com ells no participen dels treballs de la comunitat perquè s'han educat ells sols, a despit dels seus governs i que quan un es forma sol i no deu a ningú la seua educació, és just que tampoc no es preocupe per reintegrar a ningú el que li ha costat. Però a vosaltres (els direm) vos hem [c]engendrat nosaltres, per a vosaltres mateixos i per a la resta de la polis, en qualitat de caps i reis, com en un rusc d'abelles, millor i més completament educats que aquells i més capaços de

participar en tots dos aspectes (la política i la filosofia). Cal, per tant, que baixeu, cadascun quan li corresponga, a la vivenda del altres i que vos habitueu a veure en la foscor. Una vegada habituats, hi veureu molt millor que els d'allí i coneixereu cadascuna de les imatges i de què són imatges, perquè hi haureu vist la veritat sobre allò bell, allò just i allò bo. I així la nostra i vostra polis viurà a la llum del dia i no en somnis, que és com viuen ara la majoria de ciutats per culpa dels que [d] disputen per ombres vanes o lluiten pel poder com si fos quelcom important. Però la veritat és, crec jo, la següent: la polis en què menys delerosos de governar estan els que ho han de fer, serà, sens dubte, la que visca millor i més lliure de conflictes; i la que tinga governants con no cal viurà com no cal.

- En efecte – digué.

- Creus, aleshores, que ens desobeiran els nostres pupils quan escolten açò i que es negaran a compartir per torn els treballs de la comunitat, mentre viuen el temps restant tots plegats en el món de la puresa?

- [e] Impossible – va dir -, perquè són homes justos als quals ordenarem coses justes. Però no hi ha dubte que cadascun anirà al govern com quelcom inevitable, al contrari dels que ara governen en les diferents ciutats.

- [521a] Així és, company – vaig dir jo -. Si trobes la manera de proporcionar als que han de manar una vida millor que la del governant, és possible que arribes a tindre una ciutat ben governada, perquè serà l'única en la qual manen els autènticament rics, els que no ho són en or, sinó en allò que s'ha de tenir en abundància per a ser feliç: una vida bona i sensata. Tot el contrari passarà allà on els que fan política són pidolaires i famolencs de béns personals que hi acudeixen per a aconseguir beneficis. Perquè quan el poder es converteix en objecte de lluita, la mateixa guerra domèstica i intestina els perd tant a ells com a la resta de la polis.

- És veritat – digué.

- [b] Però coneixes – vaig dir – una altra vida que menysprea els càrrecs polítics, si no és la del veritable filòsof?

- No, per Zeus! – va dir.

- Ara bé, no és convenient que es dirigisquen al poder en qualitat d'amants, perquè si ho fan, lluitaran amb els altres pretesos amants.

- Com no?

- Aleshores, quins altres obligaràs a dedicar-se a la guarda de la ciutat sinó aquells que, a més de ser els més entesos en allò que serveix per a regir millor la polis, valoren altres honors i duguen una vida millor que la del polític?

- A cap altre – va dir.

VI

3.- Les ciències preparatòries

- [c] Vols que, a continuació, examinem de quina manera es formaran eixes persones i com se'ls portarà fins a la llum, tal i com, segons es conta, ascendiren alguns des de l'Hades fins als déus?

- Com no ho hauria de voler? – digué.

- Però açò no és, em sembla, com tirar una moneda a cara o creu, sinó d'un girar-se l'ànima des d'un cert dia nocturn fins al dia veritable; una ascensió cap al ser que considerarem l'autèntica filosofia.

- En efecte.

- [d] No caldrà investigar primer quin dels ensenyaments té un tal poder?

- És clar.

- Doncs bé, quina podrà ser, oh Glaucó, la disciplina que atraga l'ànima des del que s'esdevé fins als que és? Però mentre parle, recorde el que déiem abans que els (governants) calia que foren en la seua joventut atletes guerrers.

- Això vam dir, en efecte.

- Per tant, és necessari que la disciplina que cerquem tinga, a més d'açò, allò.

- Què?
- No ser inútil per als guerrers.
- És clar – digué -, així ha de ser, si és possible.
- [e] Ara bé, abans⁵ els educàrem per mitjà de la gimnàstica i la música.
- Així és – digué.
- Però la gimnàstica s'afanya entorn d'allò que naix i mor, ja que presideix el creixement i la decadència del cos.
- Això sembla.
- Aleshores no és esta la disciplina que cerquem.
- [522a] No, no ho és pas.
- Potser ho siga la música tal i com la vàrem descriure al començament⁶?
- Però aquella – va dir – no era, si ho recordes, més que una contrapartida de la gimnàstica i educava els guardians pels costums: els procurava mitjançant l'harmonia una bona proporció, però no ciència (επιστημη); i, per mitjà del ritme, una bona cadència; i en allò referent a les narracions, fabuloses o verídiques, presentava alguns altres trets semblants. Però no hi havia cap ensenyament que ens poguera dur on tu pretens.
- [b] M'ho recordes amb precisió – vaig dir -; en efecte, no oferia res semblant. I aleshores, diví Glaucó, quina podria ser esta disciplina? Perquè en relació a les arts, la nostra opinió crec que era⁷ considerar-les totes vulgars.
- És cert, però quina altra disciplina ens queda ja, a banda de la música, la gimnàstica i les arts?
- Doncs – vaig dir – si no podem trobar-ne cap entre estes, prenguem-ne aleshores una de les que s'apliquen a totes.
- Quina?
- [c] Per exemple, allò tan general que fan servir totes les arts, els raonaments i les ciències; allò que és necessari que tots aprenguen en primer lloc.
- Què és això?
- Això tan simple – vaig dir – de conèixer l'ú i el dos i el tres; en una paraula, el que jo anomeno nombre i càlcul. O no és cert que tot art i tot coneixement es veuen obligats a participar d'això?
- Molt cert – va dir.
- No ho fa també la ciència militar? – vaig dir.
- Li resulta completament necessari – va dir.
- [d] En efecte – vaig dir -, és un general completament ridícul l'Agamèmnon que Palamedes ens presenta una i altra vegada en les tragèdies; doncs, segons Palamedes, fou ell mateix qui, per haver inventat els nombres, va assignar els llocs d'acampada a l'exèrcit davant Troia i va comptar les naus i tota la resta i fa la impressió que abans d'ell no s'hagués comptat res i com si Agamèmnon no poguera dir, per no saber comptar, ni tan sols quants peus tenia. Aleshores, quina classe de general penses que fou?
- Estrany, certament – va dir -, si això fos veritat.

VII

- [e] Considerarem, doncs – vaig continuar – com un altre coneixement necessari per a un home de guerra el de calcular i comptar?
- Més que per a cap altre – digué – per al que vulga entendre alguna cosa, per poc que siga, d'organització, o millor dit, si vol ser una persona.
- Doncs bé – vaig dir – tens d'este coneixement el mateix concepte que jo?
- Quin?

⁵ República II 376

⁶ Rep. III 410c

⁷ Rep. VI 495d

- **[523a]** Es podria tractar d'un dels que busquem, aquells que condueixen de manera natural cap a la intuïció intel·lectual (νοησις); tanmateix ningú no la utilitza correctament, a pesar de ser perfectament apte per a atraure cap a l'essència.

- Què hi vols dir? – va preguntar.

- Intentaré explicar-te el que a mi em sembla – vaig dir –. Vés examinant amb mi les coses que aniré classificant com a aptes o no aptes per a dur-nos cap a on volem i afirma o nega, perquè vegem més clarament si és com jo ho pense.

- Ensenya'm – va dir.

- D'acord, – vaig dir – t'ensenyaré, si ho vols comprendre, que, entre els objectes de la **[b]**sensació n'hi ha que no conviden a la intel·ligència a examinar-los, per ser ja suficientment jutjats pels sentits; i altres, en canvi, que la conviden insistentment a examinar-los, perquè els sentits no generen res acceptable.

- És evident – va dir – que et refereixes a les coses que es veuen de lluny i a les pintures amb ombres⁸.

- No has entès bé el que et dic.

- Aleshores, què vols dir?

- Els objectes que no conviden a la intel·ligència – vaig dir – són tots aquells que no **[c]**produeixen al temps dues sensacions contradictòries. Els que la conviden són el que les produeixen, i tant si són impressionats de prop como de lluny, els sentits no indiquen que l'objecte siga més bé açò que el contrari. Però ho entendràs millor amb l'exemple següent. Heus ací el que podríem anomenar tres dits: el menovell, l'anular i del del cor.

- Exacte.

- Fixa't que n'estic parlant com de quelcom vist de prop. Ara observa, respecte d'això, el següent.

- Què?

- **[d]** Cadascun d'ells es mostra igualment com un dit, i en este punt no importa que se'l veja en mig o en un extrem, blanc o negre, gros o prim o de qualsevol altra manera semblant. Perquè en tot açò l'ànima de la majoria no es veu obligada a preguntar a la intel·ligència què cosa siga un dit, ja que en cap cas la vista no li ha indicat que el dit siga al mateix temps el contrari d'un dit.

- No, en efecte – digué.

- **[e]** De manera que és natural – vaig dir – que una cosa així no cride ni desperte l'enteniment.

- És natural.

- I què? La dimensió gran o menuda dels dits, la distingeix suficientment la vista? Li interessa molt el que un d'ells estiga en mig o en un extrem? Li passa el mateix al tacte respecte a allò gros i prim o allò tou i dur? I els altres sentits, no són també insuficients per a **[524a]** mostrar-nos este tipus de qualitats? O és de la manera següent com actua cada sentit, veent-se obligat a encarregar-se també d'allò tou el sentit que s'ha encarregat d'allò dur i comunicar l'ànima que percep la mateixa cosa alhora com a tova i com a dura?

- D'esta manera – digué.

- Doncs bé – vaig dir – no és forçós que en eixos casos l'ànima es pregunte amb perplexitat què és el que entén la sensació per dur si de la mateixa cosa diu també que és tova i què entén per lleuger i pesat si anomena lleuger allò que és pesat i pesat allò que és lleuger?

- **[b]** Efectivament – digué – heus ací unes comunicacions estranyes per a l'ànima i que cal investigar.

- És natural, doncs – vaig dir – que l'ànima reclame l'ajuda del càlcul i la intel·ligència i intente investigar amb ells si són una o dues les coses anunciades en cada cas.

- Com no?

- Però si són dues coses, no apareixerà cadascuna com a distinta de l'altra?

- Sí.

⁸ Amb perspectiva.

- Ara bé, si cadascuna és una i totes dues són dues, (l'ànima) les [c]concebrà com a separades, perquè si no estigueren separades no les concebria com a dues sinó com a una.
- Bé.
- Així doncs, la vista també veia, tal com déiem, allò gran i allò menut, però no separat sinó confós.
- Sí.
- I per a esclarir esta confusió, la intel·ligència s'ha vist obligada a veure allò gran i allò menut no confós, sinó separat, al contrari que la vista.
- Cert.
- Doncs bé, no és este l'origen de la pregunta sobre la grandesa i la petitesa?
- [d] Sens dubte.
- I de la mateixa manera anomenem una cosa intel·ligible i a altra diferent visible.
- Exacte.

VIII

Aritmètica

- Doncs bé, això és el que jo volia dir quan afirmava abans que hi ha coses que estimulen la intel·ligència i altres que no i definia com a provocadores les que arriben als sentits en companyia de les oposades i com a no provocadores de la intel·ligència les que no.
- Ara ho entenc – va dir – i hi estic d'acord.
- I què? El nombre i la unitat a quina de les dues pertanyen?
- No ho sé.
- Doncs jutja pel que acabem de dir. Si la unitat és vista – o percebuda per qualsevol [e]altre sentit – en si mateixa i de manera suficient, no serà de les coses que atrauen cap a l'essència, tal com déiem del dit; però si hi ha sempre quelcom contrari que siga vist al mateix temps que la unitat, de manera que parega tant la unitat como el contrari, aleshores caldrà algú que hi decidisca, i l'ànima es veurà forçada a dubtar i a investigar engegant dins d'ella el [525a]pensament i preguntar-se què és la unitat en si; i d'esta manera l'aprehensió de la unitat serà un dels camins que condueixen i fan girar-se cap a la contemplació del ser.
- Certament – digué – és el que passa en la contemplació de la unitat, perquè veem la mateixa cosa com a unitat i com a infinita multiplicitat.
- Doncs si és això el que passa amb la unitat – vaig dir jo - , no deu passar el mateix amb la resta del nombres?
- Com no?
- Ara bé, tot l'art del càlcul i l'aritmètica tenen per objecte el nombre.
- En efecte.
- [b] I així resulten aptes per a conduir a la veritat.
- Sí, extraordinàriament aptes.
- Aleshores pareixen ser de les disciplines que cerquem. En efecte, el coneixement d'aquestes coses és indispensable al guerrer per a la tàctica, i al filòsof per la necessitat d'arribar a l'essència que emergeix de les aigües de l'esdevenir, sense el qual mai no arribarà a ser capaç de calcular (raonar).
- Així és – digué.
- Ara bé, és el cas que el nostre guardià és guerrer i filòsof.
- Com no?
- Aleshores, oh Glaucó!, claudria implantar per llei esta disciplina i intentar persuadir els [c] que vagen a participar en les más altes funcions de la ciutat perquè s'apropen a l'art del càlcul i s'hi apliquen no d'una manera superficial, sinó fins que arriben a contemplar la naturalesa dels nombres amb la sola ajuda de la intel·ligència i no exercitant-lo amb vistes a les vendes i compres com els comerciants i marxantons, sinó per a la guerra i perquè l'ànima pugui amb facilitat girar-se des de l'esdevenir fins a la veritat i l'essència.

- Molt ben dit – va contestar.
- I heus ací – vaig dir – que, en parlar ara de la disciplina relativa al nombres, [d]m'adono també com n'és esta de subtil i com de beneficiosa en molts aspectes per al que perseguim, sempre que es practique per al coneixement i no per al comerç.
- Per què? – va preguntar.
- Perquè, com hem dit, eleva l'ànima molt amunt i l'obliga a discórrer sobre els nombres en si, no permetent en cap cas que ningú discutisca amb ella adduint nombres dotats de [e] cossos visibles o tangibles. Ja saps, crec jo, que els que saben d'estes coses se'n riuen del que, en una discussió, intenta dividir la unitat en si i no li ho permeten; ans bé, si tu la divideixes, ells la multipliquen, perquè temen que la unitat no aparega com a tal sinó com una multiplicat de parts.
- Gran veritat la que dius.
- [526a] Què creus, doncs, oh Glaucó? Si algú els preguntara: “Admirables amics, quins són eixos nombres sobre els quals discorreu en els quals la unitat és tal i com suposeu, és a dir, cadascuna perfectament igual a qualsevol altra sense la més petita diferència i sense estar constituïda de parts?”; què creus que hi respondrien?
- Crec que dirien que parlaven de coses a les quals només s'arriba per l'intel.lecte i que no poden ser manejades de cap altra manera.
- [b] Veus, estimat – vaig dir – com esta disciplina pareix ser realment necessària, ja que obliga l'ànima a usar la intel.ligència per a atényer la veritat en si?
- En efecte – digué – sí que ho fa.
- I què? Has advertit que aquells als quals la natura ha fet hàbils calculadors han estat dotats també de capacitat per a comprendre totes o quasi totes les ciències, i que si els esperits lents són educats i exercitats en esta disciplina, en trauen d'ella, si no altre profit, almenys fer-se més aguts que abans?
- Així és – va dir.
- [c] I, segons crec, et resultaria difícil trobar cap disciplina que coste més treball al qui l'estudia i practica (que esta).
- En efecte.
- Per tot això, es tracta d'una disciplina que no s'ha d'abandonar i amb la qual s'han d'educar els més dotats
- D'acord – digué.

IX

Geometria plana

- Aleshores – vaig dir – ja tenim la primera disciplina. Però hi ha una que va a continuació i hem de considerar si ens convé.
- De què es tracta? – va preguntar – Parles de la geometria?
- Això mateix – vaig dir.
- [d] Doncs en el que té a veure amb les coses de la guerra – va dir -, és evident que ens interessa. Perquè en el que es refereix als campaments i les posicions, les concentracions i els desplegaments de tropes i totes les altres maniobres que, en les batalles o en les marxes, executen els exèrcits, una mateixa persona procedirà de manera diferent segons que siga geòmetra o que no ho siga.
- Tanmateix – vaig dir – per a eixes coses seria suficient una petita part de la geometria i [e] el càlcul. I precisament és la seua part més important i més avançada la que hem d'examinar per a veure si tendeix a allò que déiem, a fer que es contemple més fàcilment la idea de bé. I tendeixen a este fí, diem, totes les coses que obliguen l'ànima a girar-se cap a aquell lloc en què es troba allò més feliç del ser, allò que en qualsevol cas cal veure.
- Dius bé – assentí.
- De manera que si ens obliga a contemplar l'essència, ens convindrà; i si l'esdevenir, no ens convindrà.
- És el que diem, en efecte.

- [527a] Aleshores – vaig dir – el que sàpiga alguna cosa de geometria, per poc que siga, no ens discutirà que esta ciència és el contrari del que diuen els que la practiquen.
- Com? – va dir.
- En efecte, el seu llenguatge és molt ridícul i forçat, perquè parlen com si estigueren actuant i com si totes les seues explicacions les feren amb vista a la pràctica; a més fan servir tota classe de termes ampul·losos com “quadrar”, “aplicar” i “addicionar”; tanmateix, tota esta [b]disciplina és, crec jo, de les que es conreen amb vista al coneixement.
- És clar – digué.
- Haurem de convindre també açò?
- El què?
- Que és conreada amb vista al coneixement d’allò que sempre és, però no d’allò que naix i mor en algun moment.
- És fàcil convindre-hi – va dir – perquè la geometria és coneixement del que sempre és.
- Aleshores, noble amic, atraurà l’ànima cap a la veritat i formarà ments filosòfiques que dirigisquen cap amunt allò que ara tornem indogudament cap avall.
- Sí, i en gran mesura – va dir.
- [c] Doncs bé – vaig replicar – caldrà prescriure als de la teua Calípolis⁹ que no s’allunyen en absolut de la geometria que, a més, té alguns avantages accessoris.
- Quins?
- Els que tu vas citar respecte a la guerra i el fet que ens facilita l’accés a totes les altres disciplines; de fet hi ha una gran diferència entre els que saben geomeria i els que no.
- Sí, per Zeus!, una diferència total.
- Posem doncs la geometria com segon estudi per als joves?
- Posem-la.

X

[El parany de l’Astronomia]

- [d] I ara? Establim com a tercera disciplina l’astronomia? O no hi estàs d’acord?
- Sí, per cert – digué -, perquè en poder reconèixer bé els temps del mes i de l’any no només és útil per al llaurador i el navegant sinó també per a l’estratega militar.
- Em fas gràcia – vaig dir – perquè pareixes témer la plebs, no vage a creure que prescrius coses inútils. Tanmateix, no és gens menyspreable, tot i que resulte difícil de creure, el [e] fet que amb esta disciplina és purificat i revifat l’òrgan de l’ànima de cadascú quan està corromput i encegat per les altres ocupacions, un òrgan que, per ser l’únic amb el qual es contempla la veritat, és més digne de ser conservat que deu mil ulls. Ara bé, els que mantenen esta opinió jutjaran que parles correctament; però els que no s’adonen d’estes coses, pensaran que les teues paraules no valen res, perquè no veuen cap utilitat en uns estudis d’esta classe.
- [528a] Fixa’t des d’ara en qui parles; si amb els uns o amb els altres o si no parles ni amb uns ni amb altres sinó que és a tu mateix a qui dirigeixes els teus arguments, encara que no t’ha de saber greu que algú en traga profit.
- Això és el que preferisc – va dir -: parlar, preguntar i respondre sobretot en el meu profit.
- Aleshores – vaig dir – torna cap arrere, perquè ens hem equivocat quan, fa un moment, vàrem triar el que segueix a la geometria.
- Com és això? – digué.

⁹ Ciutat perfecta.

Geometria tridimensional

- Després de les superfícies – vaig dir – prenguérem un sòlid ja en moviment sense [b]haver-lo considerat abans en ell mateix. Però allò correcte és prendre la tercera dimensió immediatament després de la segona. Es tracta, segons crec, del desenvolupament dels cubs i d'allò referent a la profunditat.

- Així és – va dir -. Però és una altra qüestió, oh Sòcrates, que encara no pareix estar resolta.

- I això per dues raons – vaig dir jo -, primer perquè, en no haver cap ciutat que els valore degudament, estos estudis, ja difícils de per si, no són objecte d'investigació; en segon lloc, perquè els investigadors necessiten d'un director sense el qual serien incapaçs de descobrir res; però este director, per una banda, és difícil que existisca i per l'altra, encara que existira, en les [c]condicions actuals no l'obeirien, per insolència, els que estan dotats per a estes investigacions. Però si fos tota la polis la que, honorant degudament esta qüestió, ajudara el director en la seua tasca, aquells obeirien i, en investigar-se estes qüestions amb constància i energia es manifestaria la seua autèntica naturalesa; perquè, fins i tot ara quan són menyspreades per la majoria i obstaculitzades per investigadors que no comprenen la seua [d]veritable utilitat, es desenvolupen, a pesar dels obstacles, gràcies al seu encant i no és sorprenent que isquen a la llum.

- En efecte – va dir – el seu encant és extraordinari. Però explica'm més clarament el que em deies abans. Parlaves de la geometria com a estudi de les superfícies.

- Correcte – vaig dir.

- A continuació situares l'astronomia, però després te n'has tornat arrere.

- És que volia córrer massa i he acabat anant més lent. Després de la geometria ve l'estudi del desenvolupament en profunditat, però, como no ha produït sinó investigacions ridícules, el vaig passar per alt i després de la geometria vaig parlar de l'astronomia, és a dir, del [e]moviment en profunditat.

- Ja ho entenc – digué.

Astronomia

- Doncs bé – vaig dir -, posem l'astronomia com a quarta disciplina, donant per suposat que la disciplina que ara hem omès serà una realitat quan la polis se'n vulga ocupar.

- És natural – digué ell -. Però com fa un moment em reprenies, oh Sòcrates!, per fer un [529a] elogi vulgar de l'astronomia, ara la tractaré des del teu punt de vista. En efecte, em sembla evident per a tots que obliga l'ànima a mirar cap amunt i la du des de les coses d'ací fins a les d'allà.

- Potser – vaig contestar – siga evident per a tots però no pas per a mi. Perquè jo no crec el mateix.

- Doncs què creus? – digué.

- Que tal i com ara la tracten els que volen dur-nos cap a la filosofia, el que fa és que mirem cap avall.

- Com dius? – digué.

- Que em sembla que ets massa generós – vaig dir – en la teua idea sobre la disciplina [b] referent a allò de dalt. Imagina't un home que alça el cap per a mirar la decoració d'un sostre i observara alguna cosa; pareix que creus que este home contempla amb la intel·ligència i no amb els ulls. Potser jutges tu bé i jo siga un ximple, però no puc creure que hi haja un altre estudi que faça que l'ànima mire cap amunt que no siga el que s'ocupa del ser i d'allò invisible; perquè mentre siga quelcom sensible el que intente conèixer, tant si ho mira cap amunt bocabadat com si mira cap avall amb la boca tancada, afirme que no s'aprén res, perquè sobre estes coses no hi [c] ha ciència i l'ànima d'esta persona no mirarà cap amunt, sinó cap avall, encara que estudie nadant cap per amunt en la terra o en la mar.

XI

- Ho tinc ben merescut – va dir – amb raó em renys. Però de quina manera distinta a la usual s'havia d'estudiar l'astronomia perquè fos útil al nostre propòsit?

- De la manera següent – vaig dir -: s'ha de pensar, en efecte, que els ornaments [d]multicolors que guarneixen el cel són allò més bell i perfecte en el seu gènere; però, en estar fets de matèria visible desmereixen en molt de les seues contrapartides veritables, és a dir, dels moviments ajustats a un nombre precís i que descriuen en l'espai totes les figures essencials, moviments amb què es mouen una en relació amb l'altra, movent alhora allò que hi és contingut, la rapidesa en si i la lentitud en si; moviments perceptibles per la intel·ligència (διανοία), però no per la vista. No ho creus així?

- No puc creure altra cosa – va dir.

- Doncs bé – vaig dir –, cal que ens servim d'este artístic cel com d'un exemple que ens facilite la comprensió d'aquelles coses, tal i com si ens haguérem trobat amb uns dibuixos [e]exquisidament traçats i treballats per mà de Dèdal¹⁰ o d'algun altre artista o pintor. En efecte, m'imagino que qualsevol entès en geometria, en veure'ls, reconeixeria que no hi ha res més perfecte en execució, però consideraria absurd posar-s'hi a estudiar-los amb serietat per a trobar [530a] allí la veritat sobre allò idèntic o allò doble o qualsevol altra proporció.

- Seria absurd – va dir.

- Doncs bé – vaig continuar – a qui siga realment astrònom, no li passarà el mateix quan observe el moviment dels astres? Considerarà, en efecte, que l'artífex¹¹ del cel ha reunit, en ell i en el que hi ha, la bellesa més excelsa que és possible reunir en eixes obres; però quant a la [b] proporció de la nit i el dia, i d'estos respecte al mes i del mes respecte a l'any i dels altres astres relacionats entre ells i amb aquells¹², no creus que tindrà per un excèntric a qui afirme que estes coses ocorren sempre de la mateixa manera i que, tot i que tenen cossos i són visibles, no varien mai el més mínim i intente per tots els mitjans cercar la veritat sobre ells?

- Eixa és la meua opinió, ara que ho dius.

- Aleshores – vaig dir – practicarem l'astronomia de la mateixa manera que la [c]geometria, fent servir problemes i deixarem les coses del cel, si és que volem, mitjançant un tracte veritable amb l'astronomia, tornar útil en compte d'inútil allò que d'intel·ligent hi ha per natura en l'ànima.

- Veritablement – digué – imposes una tasca molt més complexa que la que ara realitzen els astrònoms.

- I també pense, que si hem de ser útils com a legisladors, el mateix haurem de fer en altres aspectes. Però pots recordar-me alguna altra disciplina adequada?

XII

La música

- No puc – va dir –, almenys de moment.

- [d] Doncs el moviment no es presenta d'una forma sinó de moltes i un savi ens les podria anomenar totes; però fins i tot nosaltres en podem trobar dues.

- Quines?

- A més de la que he dit n'hi ha un altra que es correspon amb ella – vaig dir.

- Quina és?

¹⁰ Mitologia: arquitecte de la cort de Mínos, en Creta, on construí el laberint.

¹¹ El demiürg del *Timeu*.

¹² El sol i la lluna, representats pel dia, la nit, el mes i l'any.

- Pareix – vaig dir – que així com els ulls estan ajustats a l'astronomia, de la mateixa manera l'oïda ho està al moviment harmònic i que estes dues disciplines són com germanes, segons diuen els pitagòrics, amb els quals, oh Glaucó!, també estem d'acord nosaltres. O bé opinem un altra cosa?

- Hi estem d'acord.

- [e] Doncs bé – vaig dir – com la tasca és àrdua, ens informarem de què diuen aquells sobre estes coses i potser sobre unes altres, però sense apartar-nos nosaltres del nostre principi.

- Quin?

- Que els nostres deixebles no emprenguen un estudi incomplet que no els porte en tot cas cap a on cal, com déiem abans a propòsit de l'astronomia. O no saps que també fan el [531a] mateix amb l'harmonia? En efecte, es dediquen a mesurar un amb l'altre els acords i sons escoltats, i així es prenen, com els astrònoms, un treball inútil.

- Sí, pels déus – va dir – i també ridícul, perquè parlen de no sé quins petits intervals i dreuen les orelles com per a captar els sorolls del veí; i uns diuen que la seua oïda és capaç de distingir un so que és el més petit interval que pot haver-hi i que ha de servir com a unitat de mesura, mentre que altres sostenen que les cordes ja han produït este so; en tot cas, uns i altres [b] prefereixen les orelles a la intel·ligència.

- Però tu et refereixes – vaig dir – a eixa bona gent que fan la guerra amb les cordes i les torturen retorcent-les amb les clavilles. En fi, deixaré eixa imatge, que s'allargaria massa si parlara de com colpegen les cordes amb el plectre i les acusen i elles neguen desafiant el seu botxí, perquè no parlava d'eixa gent sinó d'aquells als que déiem abans que anàvem a consultar [c] sobre l'harmonia¹³, perquè fan el mateix que quan s'ocupen de l'astronomia. En efecte, cerquen nombres en els acords percebuts per l'oïda però no es remunten als problemes i investiguen quins nombres són harmònics i quins no i per què ho són uns i altres.

- La tasca de què parles – digué – és pròpia d'un geni.

- Però és útil – vaig dir – per a la recerca d'allò bell i bo, tot i que inútil per al que ho practica amb altres fins.

- És natural – digué.

XIII

4.- La dialèctica

- [d] I jo crec – vaig dir – respecte a l'estudi d'eixes coses que hem enumerat, que si ens du a descobrir la comunitat i parentiu existent entre unes i altres i la naturalesa del vincle que les uneix, ens portarà a alguns dels fins que perseguim i el nostre quefer no serà inútil; però en cas contrari ho serà.

- El mateix pense jo – va dir – però és un treball ingent el que pretens, Sòcrates.

- De què parles, del preludi o d'un altra cosa? O no sabem que tot açò no és sinó el [e] preludi de la melodia que s'ha d'aprendre?, perquè no crec que els experts en estes coses et pareguen dialèctics?

- No, per Zeus! – va dir –, excepte un petit nombre d'aquells amb qui m'he trobat.

- Aleshores – vaig dir –, els que no són capaços de donar raó de res o de rebre'n, creus que mai sabran quelcom del que és necessari saber?

- Tampoc ho crec – digué.

- [532a] Aleshores, oh Glaucó! – vaig dir – no és esta la melodia mateixa que la dialèctica executa?, la qual, tot i ser intel·ligible, és imitada per la facultat de la vista de la qual déiem¹⁴ que intentava mirar primer els animals i després als mateixos astres i per fi el mateix sol. Igualment, quan un es val de la dialèctica per a intentar dirigir-se, amb ajuda de la raó (λογος) i sense intervenció dels sentits, cap a allò que és cada cosa en si i no hi desisteix fins

¹³ Glaucó ha entès que es tractava dels músics empírics, però Sòcrates parlava dels pitagòrics.

¹⁴ 516a.

arribar **[b]** a allò que és el bé en si amb la sola ajuda de la intel·ligència, aleshores accedeix al terme mateix de l'intel·ligible, de la mateixa manera que (el presoner) arribà al terme del visible.

- Exactament – digué.

- I què?, no és este viatge el que anomenes dialèctica?

- Com no?

- I alliberar-se de les cadenes – vaig dir jo – i girar-se de les ombres cap a les imatges i el foc i ascendir des de la cova fins al lloc il·luminat pel sol i no poder mirar-hi encara els **[c]**animals ni les plantes ni la llum solar, sinó només els divins reflexos que es veuen en les aigües i les ombres dels éssers reals, tot i que ja no ombres d'imatges projectades per una altra llum que, comparada amb la del sol, és també una imatge; heus ací l'eficàcia de les ciències que hem enumerat, les quals eleven la millor part de l'ànima cap a la contemplació del millor dels éssers, de la mateixa manera que abans alçava la part més perspicaç del cos a la contemplació **[d]** del més lluminós que hi ha en el món material i visible.

- Per la meua part – digué – així ho admit; tanmateix em sembla molt difícil d'admetre però també molt difícil de rebutjar. De tota manera, com que estes coses no seran tractades només avui, sinó que haurem de tornar-hi moltes altres vegades, podem suposar que són tal i com s'ha dit i anem ara a la melodia en si i estudiem-la tal i com hem fet amb el **[e]**preludi. Diques doncs quina és la naturalesa de la facultat dialèctica i en quines espècies es divideix i quins són els seus camins; perquè pareix ser que estos són els que ens duren, per fi, al lloc on podrem descansar del viatge ja acabat.

- **[533a]** Però no seràs capaç de seguir-me, estimat Glaucó – vaig dir – i no per falta de bona voluntat per la meua part; perquè aleshores contemplaries, no pas la imatge del que diem sinó la veritat en si, o, almenys, el que jo entenc per tal. Serà així o no ho serà, que sobre això no val la pena discutir; però el que sí s'ha de mantindre és que hi ha alguna cosa semblant que és necessari veure. No és això?

- Com no!

- No és veritat que la facultat dialèctica és l'única que ho pot mostrar al coneixedor de (les disciplines) que abans hem enumerat i que no és possible arribar-hi per cap altre mitjà?

- També cal mantindre això – digué.

- **[b]** Almenys això ningú no ens ho discutirà: no hi ha un altre mètode per a intentar, en tot cas i respecte a cada cosa en si, aprehendre el que és cadascuna. Perquè totes les altres arts versen o sobre les opinions i desitjos dels homes o sobre el que naix i és fabricat, o bé es dediquen per complet a la cura de les coses nascudes i fabricades. Pel que fa a les altres, aquelles de les quals déiem que aprehenien quelcom d'allò que és, és a dir, la geometria i les que **[c]**segueixen, ja es veu que només somien amb el que és, però seran incapaces de veure-ho en estat de vigília mentre que, fent servir hipòtesis, les deixen intactes per no poder donar-ne compte. En efecte, quan el principi és el que un no sap i la conclusió i els enunciats intermedis estan entreteixits amb el que un no sap, quina possibilitat hi ha que una tal concatenació pugui convertir-se en ciència?

- Cap ni una – digué.

XIV

- Aleshores el mètode dialèctic, vaig dir, és l'únic que, anul·lant les hipòtesis, segueix el **[d]** camí fins al principi mateix, on es fa fort; i l'ull de l'ànima, submergit dins d'un fang alié, l'atrau amb dolçor i l'eleva, servint-se, com d'auxiliars en aquesta tasca, de les arts que hem tractat, les quals, encara que, seguint el costum, les hem anomenades moltes vegades ciències (επιστημας), han de menester un altre nom que designe quelcom més diàfan que l'opinió (δοξα) però més fosc que no la ciència; en algun moment n'hem dit intel·ligència (διανοια), però no em sembla correcte discutir per una qüestió de noms quan tenim davant nostre una recerca tan important.

- **[e]** No, en efecte – va dir.

- N'hi haurà prou amb usar el nom que més clarament expresse la condició de la cosa.

- N'hi haurà prou – digué.

- **[534a]** Bastarà doncs – vaig dir – anomenar, igual que abans, la primera part ciència (επιστημη), la segona intel·ligència (διανοια), la tercera creença (πιστις) i la quarta conjectura (εικασια); i estes dues últimes opinió (δοξα) i les dues primeres intel·lecció (νοησις)¹⁵. L'opinió es refereix a l'esdevenir i la intel·lecció al ser; i el que és el ser en relació a l'esdevenir ho és la intel·lecció en relació amb l'opinió; i el que és la intel·lecció respecte a l'opinió ho és la ciència respecte a la creença i la intel·ligència respecte a la conjectura. En quant a la correspondència d'allò a què estes coses es refereixen i la divisió en dos de cadascun dels segments, allò opinable i allò intel·ligible, deixem-ho, Glaucó, perquè no ens aboque a una discussió més llarga que l'anterior.

- **[b]** Per la meua part, i en la mesura que puc seguir-te, estic d'acord en tot.

- I anomenes dialèctic qui adquireix noció de l'essència de cada cosa? I qui no n'és capaç, no diràs que té tanta menys noció d'alguna cosa com més incapaç siga de donar raó d'això tant a ell mateix com als altres?

- Com no vaig a dir-ho?

- Doncs el mateix passa amb el bé. Si algú no és capaç de discernir amb la raó la idea de **[c]** bé separant-la de totes les altres, ni d'obrir-se pas, com en una batalla, a través de totes les dificultats, esforçant-se per fonamentar les proves no en l'aparença sinó en l'essència i no sap arribar al terme de les dificultats amb l'argumentació intacta, ¿no diràs d'ell que no coneix el bé en si ni cap altre bé sinó que, fins i tot en el cas que assolisca alguna imatge del bé, ho farà per mitjà de l'opinió, però no de la ciència¹⁶; i que en el seu pas per esta vida no fa més que somiar, enfonsat en un sopor del qual no despertarà en aquest món perquè anirà directament l'Hades per a **[d]** dormir el son més profund?

- Sí, per Zeus! - va exclamar – dirè tot això i amb totes les meues forces.

- Aleshores, si algun dia has d'educar en la realitat eixos fills imaginaris que ara cries i eduques en la teoria, no els permetràs, crec jo, que siguen governants de la polis i dirigisquen els assumptes més importants mentre estiguen privats de raó, com a línies irracionals.

- No, en efecte – digué.

- Els prescriuràs, doncs, que es dediquen particularment a aquella disciplina que els faça capaços de preguntar i respondre amb la més gran competència possible?

- **[e]** Els ho prescriuré – va dir -, però d'acord amb tu.

- I no creus – vaig dir – que tenim la dialèctica en el lloc més alt com a cim dels nostres ensenyaments i que no hi ha res més que puga amb justícia ficar-se per damunt d'ella i que ja hem acabat el que es refereix als ensenyaments?

- **[535a]** Sí que ho crec – va dir.

¹⁵ Plató no és uniforme en la terminologia; tanmateix sembla més exacta la de *República* VI 510 (la línia dividida; també en altres diàlegs com en *Timeu* 52a): *Eikasia* i *Pistis* són la *Doxa* (coneixement sensible), mentre que *Dianoia* i *Noesis* són la *Episteme* (la ciència, el coneixement intel·ligible). Per altra banda, *Noesis* significa “intuïció intel·lectual”, una facultat o experiència més enllà del raonament, mentre que *Dianoia* és la intel·ligència discursiva.

¹⁶ Ara contraposa, com pareix més correcte, *doxa* a *episteme*.

XV

5.- El sistema educatiu

Qualitats i virtuts del filòsof

- Doncs bé – vaig dir – ara has de designar a qui hem d'ensenyar i de quina manera.
- Evident – digué.
- Recordes la primera elecció de governants i quins eren els que triàrem?¹⁷
- Com no! – digué.
- Doncs bé, precisament aquells són els que hem de triar: hem de preferir els més fermes **[b]** i més valents i, en la mesura del possible, els més bells. A més se'ls ha de buscar no només generosos i seriosos, sinó també amb facultats adients per a esta educació.
- I quines són estes?
- És necessari, bon amic meu – vaig dir -, que tinguen iniciativa per a l'estudi i no els resulte difícil aprendre. Perquè les ànimes defalleixen molt més en els estudis arduos que en els exercicis gimnàstics, perquè es tracta d'una fatiga característica diferent a la del cos.
- És cert – digué.
- **[c]** Cal buscar persones amb bona memòria, infatigables i treballadores. Si no fos així no consentirien en realitzar, a més dels treballs corporals, un semblant aprenentatge i exercici.
- Ningú no ho faria – va dir – tret que gaudira de tota classe de talents.
- En efecte, l'error que ara es comet – vaig dir – i el descrèdit consegüent per a la filosofia prové, com abans déiem¹⁸, del fet que els que se li acosten no en són dignes, perquè no se li deurien apropar els bastards sinó només els fills legítims¹⁹.
- Com? – digué.
- **[d]** En primer lloc - vaig dir - el que se li apropa no ha de ser coix en el seu amor al treball, és a dir, estimar-se'l per a la meitat de les coses i no per a l'altra meitat. És el que passa quan un estima la gimnàstica i la cacera i li agrada fer tota classe d'exercicis físics i, en canvi, no s'estima aprendre, ni escoltar, ni investigar sinó que odia tota esta classe de treballs. També és coix el que estima el treball en sentit completament oposat.
- Gran veritat és la que dius – va contestar.
- **[e]** Doncs bé – vaig dir – no consideràriem igualment com una ànima contrafeta respecte a la veritat aquella que, odiant la mentida voluntaria i suportant-la amb dificultat i indignant-se molt quant altres menteixen, tanmateix accepta tranquil·lament la involuntària i no es disgusta quan alguna vegada es sorpresa en delictes d'ignorància, ans bé, s'hi rebolca como un porc en ella?
- És clar – digué.
- **[536a]** També respecte a la temperança – vaig dir – i al valor i a la magnanimitat i a les altres parts de la virtut, és menester tindre cura per a distingir el bastard del fill legítim. Perquè quan un particular o una polis no saben discernir en este punt, acaben per utilitzar de forma inconscient coixos i bastards ja com a amics, en un cas, ja com a governants en l'altre.
- Efectivament, és el que hi passa.
- **[b]** Així doncs – vaig dir – hem de tenir molta cura en tot això; perquè si són homes ben disposats de cos i ànima els que eduquem aplicant-los a tan importants disciplines i exercicis, la mateixa justícia res no ens podrà retraure i salvarem la ciutat i el sistema polític; però si els que s'apliquen a això són d'una altra mena passarà tot el contari i cobrirem la filosofia d'un ridícul encara més gran.
- Seria certament vergonyós – va dir.
- Per complet – vaig dir -, però em sembla que també ara em succeeix quelcom risible.
- Què? – digué.

¹⁷ *República* III 412b.

¹⁸ *República* VI 495c.

¹⁹ Bastard – ilegítim o, per extensió, corromput – noble / pur.

- [c] M'he oblidat que estàvem jugant i he parlat amb massa vehemència; però és que mentre parlàvem he mirat la filosofia i en veure-la tan indignament afrontada m'he indignat i enfurismat amb els culpables posant massa seriositat en el que he dit.

- No, per Zeus! – va exclamar -, no és eixa l'opinió del que t'escolta.

- Pero sí de qui parla – vaig dir -. En tot cas no hem d'oblidar que si en la primera [d]elecció triàvem ancians, en esta segona no podrem fer-ho; perquè no s'ha de creure Soló quan diu que un és capaç d'aprendre moltes coses quan envelleix, ja que abans podrà un vell córrer que no aprendre i són propis dels joves tots els treballs grans i múltiples.

XVI

Principis educatius / etapes educatives:

10 – 20 anys

- De manera que pel que respecta al càlcul i la geometria i tota la instrucció preliminar que ha de precedir a la dialèctica se'ls haurà de posar davant quan siguem nens, però no usant un sistema que els obligue a aprendre per la força.

- Per què?

- [e] Perquè no hi ha cap disciplina que l'home lliure dega aprendre per mitjà de l'esclavitud. En efecte, si bé els treballs corporals no deterioren més el cos pel fet de fer-los obligatòriament, tanmateix l'ànima no conserva cap coneixement introduït en ella per la força.

- Cert – digué.

- [537a] Aleshores, no eduques els nens per la força – vaig dir -, que s'eduquen jugant i així podràs conèixer millor per a què està dotat cadascun d'ells.

- És natural el que dius – va respondre.

- Doncs bé, recordes que vàrem dir²⁰ que els xiquets els hauríem de dur també a la guerra en qualitat d'espectadors muntats a cavall i que era menester apropar-los-hi, sempre que no hi hagués perill, i fer que, com els cadells, tastaren la sang?

- Ho recorde – digué.

- Doncs bé – vaig dir -, el que demostre ser més hàbil sempre en tots estos treballs, estudis i perills, se l'ha d'incloure en un grup selecte.

- [b] A quina edat? – va dir.

- En acabant el període de gimnàstica obligatòria que, tant si dura dos o tres anys²¹, els impedeix dedicar-se a una altra cosa; perquè el cansament i la son són enemics de l'estudi. A més, una de les proves, i no pas la menor, serà com es comporte cadascú en els exercicis gimnàstics.

- Com no? – va dir.

20 – 30 anys

- I després d'este període – vaig dir jo – els elegits d'entre els que facen vint anys [c]obtinran més grans honors que els altres i els coneixements adquirits desordenadament durant l'educació infantil caldrà donar-los-els sistematitzats en una visió de conjunt de les relacions que hi ha entre les distintes disciplines i entre cadascuna i la naturalesa del ser.

- Certament – digué ; és l'únic coneixement que es manté ferm en aquells en qui s'endinsa.

- A més – vaig dir -, és el que millor prova si una naturalesa és dialèctica o no. Perquè el que té visió de conjunt és dialèctic; però el que no, no ho és.

- Això mateix pense – digué.

²⁰ República V 467c

²¹ El servei militar a Atenes era des dels 18 als 20 anys.

30 – 35 anys

- **[d]** Aleshores serà necessari que ho tingues en compte – vaig dir jo – i que als que, a més de sobrepassar tots el altres, es mostren fermes en l'aprenentatge i fermes en la guerra i en les altres activitats, a estos els separaràs de nou d'entre els elegits, així que facen trenta anys, per a fer-los objecte d'honors encara més grans i investigar, provant-los per mitjà del poder dialèctic, qui és capaç d'encaminar-se cap al mateix ser en companyia de la veritat i sense ajuda de la vista ni del altres sentits. Però heus ací, amic meu, una tasca que requereix grans precaucions.

- Per què? – preguntà.

- **[e]** No t'adones que és molt gran el mal que afecta ara la dialèctica?

- Quin? – va dir.

- Em sembla – vaig dir – que està infestada de perversitat.

- En efecte – digué.

- Et sorprens del que els passa (als aprenents) – vaig dir - i no els disculpes?

- Per quina raó? – va dir.

- **[538a]** És com si un suposat fill – vaig dir – que s'hagués criat entre grans riqueses, al si d'una família nombrosa i important i envoltat de multitud d'aduladors, en fer-se home s'assabentara que no era fill d'aquells que deien ser els seus pares, però no poguera trobar els que realment l'havien engendrat. Pots endevinar en quina disposició es trobaria respecte als aduladors i als suposats pares abans i després de conèixer la mentida? O prefereixes escoltar el que jo imagine?

- Ho preferisc – digué.

XVII

- Doncs bé, supose – vaig dir – que, durant el temps que desconequera la veritat, **[b]** honoraria més el pare i la mare i els altres suposats parents que els aduladors i més es preocuparia que no els faltara de res i de no ofendre'ls de paraula o d'obra i menys els desobeiria en les coses importants.

- És natural – digué.

- Ara bé, una vegada assabentat del que passava, els seus lligams de respecte i atenció es relaxarien en relació amb els pares i es reforçarien respecte als aduladors; obeiria estos més que **[c]** aquells, i en endavant acomodaria la seua vida a la conducta del aduladors, amb els quals conviuria obertament; i, de no estar dotat d'un natural molt bo, no es preocuparia més del pretès pare ni dels suposats parents.

- Sí, succeiria tal com dius – va dir – però que té a veure esta imatge amb els que estudien dialèctica.

- Per exemple, això: tenim desde nens, crec jo, uns principis sobre allò just i allò bell en els quals ens hem educat, i els obeïm i els respectem com als nostres pares.

- Així és.

- **[d]** Però també hi ha, en contraposició a estos, altres principis que prometen plaers i adulen la nostra ànima i intenten atraure-la cap a ells, sense convèncer, no obstant, als que tinguen un mínim de mesura; perquè estos honoren i obeeixen aquells altres principis paternes.

- Així és.

- I què – vaig dir jo – Si a un home així disposat li vé una Interrogació²² i li pregunta què és allò bell i, en respondre ell el que ha sentit dir al legislador, l'Argumentació li refuta i el confuta mil vegades i de mil maneres i el du a pensar que allò no és més honorós que deshonros, i **[e]** que passa el mateix amb allò just i allò bo i totes les altres coses que respectava abans, què creus que faria ell respecte a honorar-les i obeir-les?

- Que ni les honoraria ni les obeiria de la mateixa manera.

²² Interrogació personificada, com després l'Argumentació. Comença una diatriba contra els sofistes.

- **[539a]** Doncs bé – vaig dir –, quan ja no les considere respectables ni afins a la seua ànima, però tampoc haja trobat la veritat, no és versemblant que adopte el gènere de vida dels aduldors?

- Sí - digué.

- Aleshores – vaig dir –, d'obeir les lleis passarà a transgredir-les.

- Per força.

- No és, doncs, natural el que els passa als que es dediquen a la dialèctica i, com deia abans, no són dignes de disculpa?

- I de compassió – digué.

- Doncs bé, perquè els teus homes de trenta anys no meresquen esta compassió, no haurem de procedir amb la màxima precaució en el seu contacte amb la dialèctica?

- Efectivament – va dir.

- I no és una gran precaució que no tasten la dialèctica quan encara siguen joves? **[b]** Perquè deus haver observat que, quan els adolescents han tastat per primera vegada els arguments, se'n serveixen com d'un joc, els usen sempre per a contradir i, a imitació de qui els confonen, ells, al seu torn, refuten d'altres i gaudeixen com a cadells estirant i mossegant verbalment a qui se'ls apropa.

- Sí, gaudeixen sobre manera – digué.

- I quan ja han refutat molts i han sofert també moltes refutacions, cauen ràpidament en la **[c]** incredulitat de tot allò en què abans creien i, aleshores, desacrediten davant els altres, no només a ells mateixos, sinó també tot el que es refereix a la filosofia.

- Molt cert – digué.

- En canvi – vaig dir jo – un adult no voldrà acompanyar-los en eixa bogeria, i imitarà més bé els que volen discutir per a investigar la veritat que a qui per divertir-se fa un joc de la contradicció; i d'aquesta manera, no només es comportarà ell amb mesura sinó que convertirà la **[d]** seua ocupació de menyspreable en respectable.

- Exactament – digué.

- I no hem dit tot açò per precaució, que els que participen en la dialèctica siguen de naturalesa prudent i ferma, de manera que no es pugua dedicar-s'hi el primer nouvingut inepte?

- És cert – digué.

XVIII

35 – 50: el retorn a la caverna

- Hi bastarà, per tant, que cadascú es dedique a l'estudi de la dialèctica de manera assídua i intensa, sense fer res més, sinó practicant amb el mateix deler que els exercicis gimnàstics durant el doble nombre d'anys que abans?

- **[e]** Són sis – va dir – o quatre els anys que dius?

- Tant és – vaig dir –, posem-ne cinc. Perquè després d'açò, els hauràs de fer baixar de nou a la caverna, i obligar-los a exercir el càrrecs militars i tots els propis dels joves, per tal que en experiència no siguen inferiors a ningú. I en estos càrrecs estaran a prova per a veure si **[540a]** són capaços de mantindre's fermes quan se'ls arrossega en totes direccions o si es deixaran arrossegar.

- I quant de temps fixes per a això?

50 anys: governantes i governants de la polis

- Quinze anys – vaig respondre -. I arribats als cinquanta anys²³, als que hagen sobreviscut i destacat sempre i per tots els conceptes en la pràctica i en l'estudi, se'ls ha de conduir fins a la fi i obligar-los que, elevat l'ull de l'ànima, miren de front allò que ens dóna llum a tots; i, en veure el bé en si, es serviran d'ell com a model la resta de la seua vida, mentre

²³ No és una edat capriciosa, en algunes ciutats gregues s'havia de tindre un mínim de 50 anys per a ser magistrat.

[b] governen, cadascun quan li pertoque, tant a la polis com als particulars i a ells mateixos; perquè, tot i que dediquen la major part del temps a la filosofia, hauran de carregar, quan els arribe la tanda, amb el pes dels assumptes polítics i governar un darrere l'altre pel bé de la ciutat i tenint aquesta tasca no tant com quelcom honorable sinó com ineludible. I així, després d'haver format cada generació altres homes com ells als quals deixaran com a successors seus en la guarda de la polis, se n'aniran a viure a les illes dels benaurats, i la polis els dedicarà [c]monuments commemoratius i sacrificis públics, honorant-los com a divinitats, si la Pítia ho permet²⁴ o, si no, com a mortals feliços i excel·lents.

- Que bells que són, oh Sòcrates – digué -, els governants que com un escultor has modelat.

- I les governantes, Glaucó – vaig dir -, perquè no cregues que tot el que he dit es referia més als homes que a aquelles d'entre les dones que estiguen suficientment dotades.

- És just – digué -, perquè vam establir que tot havia de ser igual i comú entre elles i els homes²⁵.

- [d] I què? – vaig dir -, reconeixes que no són vanes quimeres les coses que hem dit sobre la polis i el seu govern, sinó que, tot i que difícils, es poden realitzar, encara que només de la manera que ho hem exposat, és a dir, quan hi haja en la polis un o diversos governants²⁶ que, com a veritables filòsofs, menyspreen els honors actuals considerant-los indignes de la menor estima i tinguen pel contrari en la més gran consideració el camí recte amb els honors que en provenen, i, el que és més gran i necessari, allò just, que serviran i fomentaran quan governen la polis?

- Com? – va dir.

- Enviaran al camp – vaig dir – tots els majors de 10 anys que hi haja en la polis i, [541a] fent-se càrrec dels seus fills, els sostrauran dels actuals costums practicats també pels seus pares, per a educar-los d'acord amb els costums i les lleis que hem descrit abans. No és este el procediment més ràpid i simple per a establir el sistema que exposàvem, de manera que la polis siga feliç i el poble reba els més grans beneficis?

- [b] Sí, i molt – digué. Em sembla, Sòcrates, que has parlat molt bé de com es realitzarà, si és que alguna vegada es du a la pràctica.

- I no hem dit ja – vaig preguntar – massa paraules sobre esta polis i sobre l'home que li correspon? Perquè també està clar, segons crec, com hauria de ser este home.

- Està clar – digué -. I respecte al que preguntes, crec que açò ja s'ha acabat.

=====

²⁴ És l'autoritat religiosa de l'oracle de Delfos (temple d'Apol·lo).

²⁵ República V 451c.

²⁶ Monarquia o Aristocràcia.